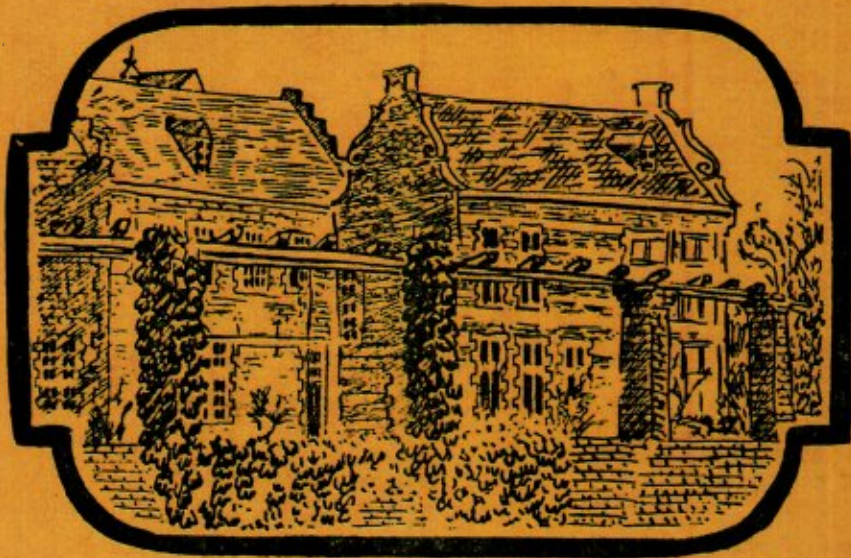

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

ORGAAN VAN HET
NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

35e Jaargang Nos. 3—4.

26 April 1946.

II

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD.

Administratie en Redactieadres: Mej. Dr. W. van de Geyn, Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht, tel. K 4400. 4174.

Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHIST. GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Adres Secretaris: Drs. R. Kofman, Jekerweg 87 a, Maastricht.

Adres Penningmeester: Mr. G. van Spaendonck, Sint Lambertuslaan 54, Maastricht.

Jaarl. Contributie Natuurhistorisch Genootschap ad f 3.50 te voldoen op postgiro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN:

te Maastricht op Woensdag 1 Mei, om 6 uur in het Museum.

Dr. S. J. Dijkstra (Heerlen) zal spreken over: Megasporen uit het Carboon.

te Heerlen op Zaterdag 4 Mei, om 7 uur in de Meisjes H. B. S., Gasthuisstraat.

In de maand Juni g e e n maandvergaderingen, doch op 2de Pinksterdag, 10 Juni, Algemeene Jaarvergadering (zie aankondiging).

NIEUWE LEDEN.

Kapt. F. Korbeek, no. 18060600, III Bat. Reg. Stoottroepen, R. N. A. S. E. A. C.

J. H. Jounet, Waldeck Pyrmontstr. 16, Maastricht.

G. v. d. Zanden, Daguerrestr. 17, Eindhoven.

H. Crombag, Stationstraat 7, Bunde.

Ir. J. E. Heesterman, Postbox 123, Paramaribo.

C. J. Kosse, Scharnerweg 143 b, Maastricht.

J. Lamberts, Burg. Ceulenstr. 46, Maastricht.

J. v. Malssen, Thomsonlaan 211, Den Haag.

J. Nijsten, pr., Mariastraat 4, Maastricht.

Mej. E. Opfergelt, Wijnandsrade.

Eddy Schuurman, Tongerscheweg 138, Maastricht.

J. Snel, Sittarderweg 138, Maastricht.

P. N. v. Summeren o.f.m., Missiehuis St. Willibrord, Watersleyde-Sittard.

F. A. F. Meyerink, Kempstraat 19, Rumpen.

P. Poot, Horenweg 17, Nuth.

Tj. Bakker, Kasteelstraat 16, Hoensbroek.

G. Schydowski, Pres. Rooseveltstraat 136, Hoensbroek.

Mej. F. Jacobs, huize „Bethlehem”, Capucijnenstraat 75, Maastricht.

Mej. A. Wassenberg, Hertogsingel 68, Maastricht.

Mej. R. van de Ende, Bekkerweg 52, Heerlen.

INHOUD:

Aankondiging maandvergaderingen, Nieuwe leden, De Natuur in, Voor onze jeugdige leden, p. II. — Aankondiging Jaarvergadering p. 13 — Ontwerp-Statuten N. H. G. p. 13 — Verslagen van de maandvergaderingen p. 15 — A. De Wever: De Natuur in. Naar Geul p. 17 — Alfr. van Beneden: Parus palustris longirostris Kl. et Parus atricapillus rhenanus Kl. p. 20 — B. J. Lempke: Araschnia levana L. p. 23 — A. De Wever, Meidoornheggen, p. 24.

Excursie Zondag 19 Mei van Heerlen naar Voerendaal en Kunrade. Deelnemers worden om 12.45 op het Stationsplein verwacht.

Op Zaterdag 4 Mei excursie naar Watersleyde-Sittard. Ontvangst op het missiecollege St. Willibrord. Bezoek aan het museum; ornithologische en botanische merkwaardigheden in bosch en tuin.

Vertrek uit Maastricht om 14.06, uit Heerlen om 14.10. Terug om 18.30, resp. 18.31.

Op Zaterdag 15 Juni botanische wandeltocht naar het Gerendal en de Berghoeven. Vertrek uit Maastricht 13.11, uit Heerlen 13.06; terug richting Maastricht 17.52; naar Heerlen 18.09.

Zaterdag 22 Juni Zomervergadering van de Nederl. Entomologische Vereeniging in Hotel Berg en Dal te Geulem. Aanvang 11 uur v.m. Onze entomologische leden zijn er hartelijk welkom.

Bijeenkomsten voor onze jeugdige leden elken tweeden Woensdag van de maand om 7 uur in het Museum:

8 Mei zal Drs. P. J. v. Nieuwenhoven spreken over „Omgang met planten”;

12 Juni de heer L. Grégoire over „De flora van den St. Pietersberg”;

Excursie naar het Gerendal op Zaterdag 18 Mei. Punt van samenkomst 2 uur in de Stationshal; retour Schin-op-Geul.

Zaterdag 22 Juni Grottentocht in den St. Pietersberg. Om 2 uur worden de deelnemers aan de Poort Waarachtig verwacht.

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

ALGEMEENE JAARVERGADERING

TE VALKENBURG op 2de Pinksterdag 10 Juni 1946
in Hotel Schaepkens van Sint Fijt. Aanvang 11 uur.

Agenda:

1. Opening.
2. verslag van den secretaris over 1942—1945.
3. verslag van den penningmeester over 1942—1945.
4. verslag van de kascommissie over 1942—1945.
5. benoeming van een kascommissie voor het jaar 1946.
6. vaststelling der statuten.
7. voorstel tot het aanvragen van de Koninklijke Bewilliging op de statuten.
Ad 6 en 7: Aangezien de 29-jarige periode, waarvoor het Genootschap in 1910 was aangegaan, in 1939 was afgelopen, werden in de jaarvergadering van 1940 de ontwerp-statuten behandeld en met een kleine aanvulling goedgekeurd. Tijdens de bezetting kon er geen Koninklijke Bewilliging op deze statuten worden aangevraagd. Het Bestuur legt thans hetzelfde ontwerp met een kleine aanvulling in art. 3 nogmaals aan de leden voor, om — na goedkeuring — de Koninklijke Bewilliging hierop aan te vragen.
8. Bestuursverkiezing.
Daar sinds 1942 geen periodieke aftreding meer heeft plaats gehad, treedt het geheele bestuur af en stelt zich terstond weer herkiesbaar.
Het Bestuur bestaat thans uit den Voorzitter Rector Jos. Cremers, Mejuffrouw Dr. W. van de Geyn en de heeren Mr. G. van Spaendonck, Drs. R. Kofman, Dr. H. J. Beckers, F. van Rummelen, L. Grossier, M. Mommers en Dr. H. Schmitz S. J.
9. rondvraag.
10. sluiting.

Na de vergadering bestaat er gelegenheid om gemeenschappelijk te dineeren. De kosten bedragen ongeveer f 5.— p. p. Introductie van niet-leden is toegestaan.

's Middags wordt een excursie gehouden via Hulsberg naar Wijnandsrade, waar we door onzen Voorzitter op Huize Niethuysen zullen ontvangen worden.

Uit deze omgeving stammen vele vondsten die in de vorige eeuw door den entomologischen pionier Mr. A. H. Maurissen gedaan zijn.

Brave Hendrik, reuzenpaardestaart en andere merkwaardige planten kan men op deze wandeling te zien krijgen. Ook geologisch is het landschap bezienswaardig.

Deelnemers vertrekken uit Venlo 7.25, uit Roermond 8.18, uit Sittard 9.13, uit Heerlen 10.22 en uit Maastricht 10.19.

Vanuit Wijnandsrade kan men per autobus terug naar Valkenburg en Maastricht, alwaar omtrent 8 uur aansluiting is in de richting Roermond.

Opgave van deelname aan het diner te richten aan den secretaris van het N. H. G.: Drs. R. Kofman, Jekerweg 87 a, Maastricht, vóór 1 Juni.

ONTWERP-STATUTEN

van het

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

(Goedgekeurd bij K. B. van 4 Nov. 1911 No. 38.)
Naam, zetel en duur.

Art. 1.

De Vereeniging is genaamd: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Zij is gevestigd te Maastricht. De Vereeniging, oorspronkelijk opgericht 27 November 1910, is te rekenen van af 27 November 1939 opnieuw aangegaan voor den tijd van 29 jaren, alzoo eindigende 27 November 1968.

Het vereenigingsjaar loopt van 1 Januari tot en met 31 December.

Doel en middelen.

Art. 2.

Het Natuurhistorisch Genootschap stelt zich ten doel de beoefening der Natuurlijke Historie te bevorderen. Onder Natuurlijke Historie wordt hier verstaan de kennis der Levende Natuur, alsmede de kennis van Geologie en Palaeontologie.

Art. 3.

Het Natuurhistorisch Genootschap tracht zijn doel te bereiken langs wettigen weg en wel door:

1. Het, voor zoover mogelijk, houden van Maandelijksche vergaderingen te Maastricht. De buiten Maastricht wonende leden kunnen, na overleg met het Bestuur, op gezette tijden in een andere plaats bijeenkomen. Ook kunnen de leden, die speciale onderwerpen bestudeeren en de jeugdige leden, in overleg met het Bestuur, afzonderlijk bijeenkomen.
2. Het houden van excursies.
3. Het uitgeven van Natuurhistorische publicaties.
4. Het onderhouden van ruilverkeer met daarvoor in aanmerking komende vereenigingen, instituten en personen.
5. Het zaakkundig verzamelen van natuurhistorische voorwerpen en geschriften, welke worden ondergebracht in het Natuurhistorisch Museum der Gemeente Maastricht.
6. Natuurbescherming in de ruimste beteekenis van het woord, ook in samenwerking met daartoe speciaal opgerichte vereenigingen.

Leden.

Art. 4.

Het Natuurhistorisch Genootschap bestaat uit:

- a. Gewone leden.
- b. Begunstigers.
- c. Leden van Verdienste.

Art. 5.

Om als gewoon lid te worden aangenomen, dient men zich te melden bij den Secretaris. Over de toelating tot Gewoon lid beslist het Bestuur.

Gewone leden zijn zij, die jaarlijks een contributie betalen, of een bepaald bedrag ineens storten. In dit laatste geval zijn deze gewone leden leden voor het leven. Het bedrag der contributie en het in eens te storten bedrag worden bij Huishoudelijk Reglement vastgesteld.

Art. 6.

Begunstigers zijn zij, die jaarlijks een contributie betalen van minstens f 10. Zij hebben dezelfde rechten als Gewone leden.

Art. 7.

Behalve natuurlijke personen kunnen vereenigingen, mits rechtspersoonlijkheid bezittende, als Gewone leden of Begunstigers optreden.

Art. 8.

Het lidmaatschap gaat verloren door:

- a. overlijden.
- b. schriftelijke opzegging overeenkomstig de voorschriften van het Huishoudelijk Reglement.

Art. 9.

Tot Lid van Verdienste kunnen door het Bestuur benoemd worden personen, die zich voor het Natuurhistorisch Genootschap bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt.

Het Lidmaatschap van Verdienste sluit het Gewone lidmaatschap in.

Leden van Verdienste behoeven geen contributie te betalen.

Het Bestuur.

Art. 10.

Het Bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap bestaat uit minstens 7 leden, die op de Algemeene Vergadering worden gekozen en onderling de volgende functies verdeelen:

- a. Voorzitter.
- b. Onder-Voorzitter.
- c. Secretaris.
- d. Penningmeester.

De overige leden hebben geen aangewezen functie.

Art. 11.

Het Bestuur vertegenwoordigt de Vereeniging in en buiten rechten.

Art. 12.

Alle stukken, de Vereeniging verbindende, worden door den Voorzitter en den Secretaris onderteeekend, behalve de bewijzen van Lidmaatschap, die door den Penningmeester onderteeekend worden.

Art. 13.

Van het Bestuur treden telken jare twee leden af volgens een daarvan door het Bestuur te maken rooster, met dien verstande, dat de afgetreden leden terstond herkiesbaar zijn.

Een Bestuurslid tusschentijds gekozen, heeft zoo lang zitting als het lid, in wiens plaats hij gekozen is, zitting zou gehad hebben.

Art. 14.

Aan het Bestuur is de toepassing en de handhaving van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement en de regeling van alles, wat met de werkkring van de Vereeniging in verband staat, opgedragen, behoudens evenwel de Redactie van het tijdschrift.

Vergaderingen.

Art. 15.

Er zal, voor zoover mogelijk, iedere maand een vergadering worden gehouden. Deze vergadering draagt de naam van Maandelijksche vergadering.

In Augustus zal in het algemeen geen vergadering plaats vinden.

Art. 16.

Een Algemeene vergadering wordt eens per jaar gehouden in en op een door het Bestuur vast te stellen plaats en datum.

Plaats en datum, benevens de punten van bespreking worden bekend gemaakt minstens 3 weken voordat de Vergadering zal plaats vinden.

Secretaris en Penningmeester brengen in de Algemeene Vergadering verslag uit van de verrichte werkzaamheden en het geldelijk beheer.

Introductie zoowel voor de Maandelijksche als voor de Algemeene Vergadering is toegestaan, tenzij het Bestuur anders beslist.

Art. 17.

Het Bestuur kan, wanneer het zulks noodig oordeelt, een buitengewone algemeene vergadering beleggen.

Als 10 leden zulks verlangen, is het Bestuur verplicht binnen 14 dagen, na ontvangst van de schriftelijke aanvraag, een vergadering uit te schrijven.

Dit verzoek moet bevatten de redenen, waarom een vergadering gewenscht wordt.

Art. 18.

De leiding der vergaderingen is opgedragen aan den Voorzitter. Bij diens ontstentenis leidt de Onder-Voorzitter de vergadering, of één der andere Bestuursleden, aangewezen door het Bestuur.

De Secretaris houdt de notulen, welke in de eerstvolgende aflevering van het uit te geven tijdschrift worden gepubliceerd, indien het een Ledenvergadering betreft. Zoo het een Bestuursvergadering aangaat worden deze op de eerstvolgende Bestuursvergadering voorgelezen. Na goedkeuring worden deze notulen dan door den Voorzitter en Secretaris onderteeekend.

Art. 19.

Alle besluiten in de vergaderingen worden met volstrekte meerderheid der uitgebrachte stemmen genomen, tenzij in deze statuten anders is bepaald.

Stemmingen over personen geschiedt met gesloten en ongeteeekende briefjes. Is deze meerderheid bij eerste stemming niet verkregen, dan wordt een herstemming gehouden tusschen de twee personen, die de meeste stemmen hebben.

Bij staking van stemmen over personen beslist het lot.
Bij staking van stemmen over zaken, is het voorstel verworpen.

Eigendommen.

Art. 20.

De eigendommen van het Natuurhistorisch Genootschap bestaan uit:

- 1° Geldelijk bezit.
- 2° Archief.
- 3° De overcomplete tijdschriftnummers.

Art. 21.

De Natuurhistorische voorwerpen en boeken, welke het Natuurhistorisch Genootschap door aankoop of anderszins in eigendom verkrijgt, worden afgestaan aan het Natuurhistorisch Museum der Gemeente Maastricht, onder de voorwaarden door den Gemeenteraad van Maastricht vastgesteld in zijn zitting van 11 Juni 1917.

De in 't eerste lid bedoelde boeken vormen de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum.

Art. 22.

Omtrent den aankoop van werken voor de bibliotheek beslist het Bestuur.

De leden kunnen ten allen tijde daaromtrent voorstellen doen.

Het gebruik der bibliotheek staat open voor alle leden en begunstigers van het Natuurhistorisch Genootschap.

De Conservator kan aan niet-leden toestaan van de bibliotheek gebruik te maken.

Publicatie.

Art. 23.

De wijze van uitgave en redactie van het uit te geven tijdschrift wordt geregeld bij huishoudelijk reglement.

Art. 24.

Het tijdschrift wordt den leden gratis toegezonden.

Eveneens wordt het toegezonden aan verenigingen, instituten of personen met wie het Genootschap ruilverkeer onderhoudt.

Wijzigingen der Statuten.

Art. 25.

Wijziging der statuten kan behoudens nadere Koninklijke Goedkeuring, slechts geschieden door een speciaal daartoe belegde vergadering met een meerderheid van tenminste 2/3 der geldig uitgebrachte stemmen.

Ontbinding.

Art. 26.

Tot ontbinding der Vereeniging kan besloten worden in een speciaal belegde vergadering, waarin minstens 2/3 der gewone leden aanwezig moet zijn; is dit aantal niet ter vergadering aanwezig, dan wordt binnen 14 dagen een tweede vergadering belegd; in deze vergadering kan een besluit tot ontbinding genomen worden.

Bij ontbinding wordt door het daartoe strekkend besluit en met inachtneming van art. 1702 van het Burgerlijk Wetboek, beschikt over de rechten en eigendommen der Vereeniging en wel zooveel mogelijk in overeenstemming met de oorspronkelijke bestemming.

Art. 27.

Alle onderwerpen, waarin bij deze statuten niet of niet volledig is voorzien, worden geregeld bij een Huishoudelijk Reglement, dat geen bepalingen mag bevatten in strijd met deze statuten.

Art. 28.

Deze statuten treden in werking op den dag, waarop de Koninklijke goedkeuring daarop zal zijn verkregen.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN te HEERLEN, ZA. 2 MAART.

Aanwezig de dames: Janssen, Schmid-Goessens, Hellwig, van de Geyn, en de heeren: Adams, van Summeren, Bruna, Vandebriel, Coonen, Dijkstra, van de Leeuw, van Rummelen, Kofman en Vygen.

De heer **Dijkstra** toont eenige planten die nu reeds bloeien. De naam van het kleine hoefblad is mogelijkwijs een verbastering van hoestblad (tussis, hoest). De plant is officinaal; tijdens den oorlog werd het blad veel gebruikt als tabakssurrogaat. Klein hoefblad bezit een wortelstok; het reservevoedsel hierin vormt een mogelijkheid tot vroeg uitloopen. De plant bloeit dan ook reeds in Februari en kan goed tegen vorst; pas veel later verschijnen de bladeren. De randbloemen zijn ♀, de schijfbloemen zijn schijnbaar tweeslachtig, in werkelijkheid zijn ze ♂ daar de bovenzijde van de stijl ongeschikt is als stempel te fungeren. Ze worden bevlagen door enkele bijensoorten, vliegen en kevers. Bij betrokken weer zijn de bloemhoofdjes omgebogen en de bloemen gesloten. Voor en na de bloei zijn de hoofdjes eveneens gebogen. Bij vruchtrijpheid is de stengel gestrekt. Aan de stengel bevinden zich schubvormige blaadjes; de stengel is viltig behaard evenals de onderkant der bladeren, die pas in April verschijnen. Op de bladeren bevinden zich vaak schimmelwoekeringen, een lekkernij voor slakken! Klein hoefblad komt voor op vochtige, eenigszins kleiige of leemachtige gronden, op ruige terreinen, langs dijken, op het stort, vooral op pas aangeplempten grond; in geheel Europa tot aan de Noordkaap.

De schubvormige blaadjes, die pas na den bloei ontstaan, wekken den indruk, dat de verdamping erg beperkt moet blijven. Deze mag bij vriesweer natuurlijk ook maar uiterst gering zijn en bij een temperatuur even boven het vriespunt moet de verdamping ook niet groot zijn. Daarom verschijnen de nogal groote bladeren waarschijnlijk ook veel later; mogelijkwijs een aanpassing aan de relatieve droogte bij lage temperatuur.

Petasites hybridus (groot hoefblad) bloeit eveneens zeer vroeg, voordat de viltige bladeren gevormd zijn.

We kennen ook een serie vroegbloeiende planten die in de schaduw van boomen staan en van het licht kunnen „profiteeren” als er nog weinig blad gevormd is. Zoo groeien b.v. in het eikenhaagbeukenbosch boschanemonen, klavertzuring, slanke sleutelbloem, speenkruid, lenteklokje, boschgeelster, holwortel, aronskelk en daslook. Van eenige soorten is echter gebleken, dat zij niet tegen een te groote lichtcapaciteit, noch tegen een te hooge temperatuur bestand zijn. Zij schijnen dus aangepast te zijn aan enkele factoren, welke in het vroege voorjaar en soms ook in het najaar aanwezig zijn. Zoo gezien heeft de vroege

bloei van deze planten waarschijnlijk niets te maken met de schaduw, welke later in het bosch heerscht.

Daarna wordt door Dr. M. A. Bruna overgegaan tot projectie van lantaarnplaatjes over het leven der mieren; spreker wijdde in den loop van de aandachtig gevolgde causerie een speciale beschouwing aan de kwestie van het dierlijk instinct, dat bij deze diergroep steeds zooveel belangstelling heeft weten te trekken.

te MAASTRICHT, WO. 6 MAART.

Aanwezig, de dames: van de Mijl Dekker, Pirson, Kooyman, Dütting, Kofman-Kamminga, van Goethem, Merkelbag en de heeren: v. Rummelen, Kemp, Dijkstra, Nijst, van Hest, Br. Laurentius, Br. Agatho, Panhuysen, Rijk, Mommsers, Maessen, Kofman, Wijsen, Otten, Leysen, Wassenberg, Willems, Willems, Batta, van Mameren, van Nieuwenhoven L., Paping, van Nieuwenhoven P., Onstenk, Sondeyker, van Schaik, van Gendt en Schoenmakers.

Wegens ongesteldheid van Rector Cremers wordt de vergadering geleid door den heer v. Rummelen, die na de opening het woord geeft aan Majoor Rijk. Spr. heeft in de Gazet gelezen over de voorgenomen restauratie van de Bossche fronten aan den Statensingel. Zoowel voor de bescherming van de flora (o.a. *Veronica teucrium*) als van de fauna (muurhagedis e.a.) vraagt spreker de aandacht van het bestuur van het Genootschap.

Vervolgens vertoont de heer Maessen eenige kevertjes die bij een zijner kennissen de inhoud van de provisiekast onveilig maakten. Het is *Sitodrepa panicea* L. (de broodkever). Deze hoort tot de familie Anobiidae, waarvan de vertegenwoordigers zich meestal in droog hout ontwikkelen. Alleen *Sitodrepa* maakt hierop een uitzondering. In de litteratuur wordt een heele reeks van de meest uiteenlopende artikelen waarin het dier kan leven, genoemd o.a. biscuits, koek, chocolade, vermicelli, alle mogelijke zaadkorrels enz. Het is door den handel over de geheele aarde verspreid en kan, wanneer het in massa optreedt uiterst schadelijk worden. In Calwer vond ik nog het geval geciteerd, dat in 1846 een huis in Den Haag onbewoonbaar werd, tengevolge van het voorkomen van millioenen exemplaren. Dr. Reclaire maakte mij er op attent, dat het dier thans volgens den Catalogus van A. Winkler moet heeten: *Stegobium*.

Mej. Dütting leest daarna uit een Amerikaansche krant een reportage voor over het terughalen van de collectie Wasmann uit Berlijn door Lt. Colonel Bailey (Sgt. Howard Jacobs in „The Times-Picayune” New-Orleans 11 Nov. 1945).

We geven hier eenige alineas weer:

I visited professor Bisschop at the Deutsches Zoological Museum on the University of Berlin campus. I introduced myself to him as a professor of entomology and biology at the University of Richmond (Va.) and the old duffer was delighted to meet a kindred soul.

„I'm especially interested in seeing some entomological specimens.” I told him. „Ants for instance.”

„You've come to the right place,” said he. „I've got the finest collection in the world.”

„Why”, I said. „I thought the Wasmann collection held that distinction”.

„That's just the one I mean”, said Bisschop, beaming.

„You've got it right here in the museum?” (Here the major assumed a furtive conspiratorial air, as though re-enacting the scene).

„Right beneath my feet” said Bisschop.

„All right, you old codger”, I told him. „The jig's up. You stole those ants and I'm here to return 'em to the Dutch.”

You removed the stuff from Maastricht, which never felt a bomb, and deposited it in the shadow of the world's foremost military targets. For what?”

Professor Bisschop peered through his thick horn-rimmed spectacles and scratched his scrubby white chin whiskers.

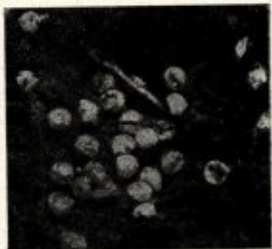
„For safekeeping” said he.

Pater van Hest laat een foto van een pelorische *Digitalis* circuleeren. Van dit verschijnsel kan men nog geen afdoende verklaring geven. Daar bij *Linaria* de peloriciteit erfelijk is, spreekt Hugo de Vries van een forma pelorica. Bij *Linaria* kan de hele tros pelorisch worden, bij *Digitalis* alleen de topbloem, die de zijbloemen dan verdringt.

De heer van Nieuwenhoven zegt, naar aanleiding hiervan, dat uit proeven, die in den Amsterdamschen Hortus gedaan zijn, gebleken is, dat de pelorische bloemen van *Digitalis* niet zaadvast zijn.

Pater van Hest toont een photo van een hoopje slakken-eieren, die ongeveer 10 dagen tusschen oude natte zakken gelegen hebben en nu op uitkomen staan.

De heer **Willems** voldoet gaarne aan het verzoek door Dr. Hollman, in het vorige Maandblad gedaan, tot opgave van planten die in de volksgeneeskunde aangewend werden. Dertig jaar geleden werd hier op brandblaren en -wonden een ontveld blad van St. Janskruid gelegd.

te MAASTRICHT, WO. 3 APRIL.

Aanwezig, de dames: Hoeberechts-Roebroek, Beljaars, Lahaye-de Wit, Pirson, Bels-Koning, Kooyman, Moubis-Bolsius, Nouwen, Kofman-Kamma, Thiadens-Röntgen, en de heren: van Rummelen, Grossier, van Spaendonck, Mommers, Nijst, Kemp, Koene, Heyen, van Hest, Br. Agatho, Wijsen, Rijk, Maessen, Paping, van Nieuwenhoven P., van Nieuwenhoven L., v. Sonderen, Wassenberg, Leysen, Otten, Jounet, Willems, Jeuken, Willems, Kamm, Gregoire, Sondeyker, v. Noorden, Bergholtz, Kofman, Thiadens en Schoenmakers.

De heer van **Rummelen** zit de vergadering voor. Voorafgaande aan de maandvergadering wordt een algemeene vergadering gehouden ter benoeming van een kascommissie. Gekozen worden de dames Beljaars en Kooyman en Majoor Rijk.

Overgaande tot de gewone vergadering geeft de voorzitter het woord aan den heer **Mommers**. Deze bespreekt eenige uitgaven van 't Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België: De eendvogels van België, De spechten en Koekoeken van België, de zangvogels van België, allen door R. Verheyen. Deze publicaties zijn ook voor Nederland van belang; zij geven niet alleen een systematische beschrijving der vogels, maar wijden ook een ruime plaats in aan hun gewoonten en levenswijzen. Wie ervan houdt vogels te bestudeeren en te observeeren, vindt in deze reeks een aanbevelenswaardige handleiding.

Vervolgens houdt dr. **A. A. Thiadens** (Heerlen) een voordracht over het opsporen van aardolie in de rimboe.

Ofschoon het gebruik van aardolie en nevenproducten reeds aan de Egyptenaren en Inca's bekend was, is men eerst in 1859 in Amerika doelbewust naar deze nuttige delfstof gaan boren. Aardgas en aardolie komen n.l. in tegenstelling met asphalt niet aan de oppervlakte voor. Voor de opsporing hiervan zoekt men aan de aardoppervlakte naar aanwijzingen. Olie in gastoestand verdraagt zich door opstijgende gasbelletjes in beekjes. Komt aardolie in vloeibaren vorm in den bodem voor, dan zijn er vaak olieplekken op het water te zien. Dieren maken hier vaak hun drinkplaats.

Betreffende de genese van de aardolie wordt over het ontstaan uit marien organisch materiaal alsmede over het voorkomen van olie-accumulatie's in de oorspronkelijke fijnkorrelige mariene sedimenten of op secundaire vindplaats uitvoerig gesproken.

Spreeker schetst daarna het veelomvattende en gevari-

eerd werk wat den veldgeoloog, in dienst van een petroleummaatschappij op een exploratietocht te doen staat. Een paar instructieve teekeningen helpen ter verklaring bij.

De vele vragen die na afloop der causerie uit de vergadering naar voren worden gebracht, toonen wel duidelijk dat het behandelde onderwerp aller belangstelling heeft gehad. De voorzitter spreekt tot dr. Thiadens een hartelijk dankwoord.

te HEERLEN, op ZA. 6 APRIL 1946.

Aanwezig de dames Janssen, van den Ende, Zopp, Bour en de heren Adams, Kusters, Stiphout, Vijgen, Loterijman, van Rummelen en Dijkstra.

Dr. **S. J. Dijkstra** vertoont een bloeiende *Pulmonaria officinalis*, longenkruid, afkomstig uit Valkenburg. De plant vertoont op het blad witte vlekken, die op longweefsel gelijken. Men vindt haar vooral bij huizen en kasteeltjes, waar ze aangeplant is. In de natuur vertoont ze een voorliefde voor glauconiet. De jonge bloemen zijn rood gekleurd, de ouden blauw. Dit verschijnsel zou veroorzaakt worden door anthocyaan dat in zure omgeving rood is, in alkalisch milieu blauw. Een groote hoeveelheid zoutzuur zou de blauwe bloemen rood kunnen maken.

De heer van **Rummelen** wijst er op dat de plant zowel in kiezelzuur-houdenden als ook in kalksteen-houdenden bodem op glauconiet voorkomt.

De heer **Loterijman** geeft inlichtingen over het werk van de vogelgroep. Behalve het territorium onderzoek in het Aambosch, wat 's morgens bij zonsopgang geschiedt, worden wekelijks excursies gehouden ter bestudeering van vogelzang en nestcontroles. Eens in de twee of drie weken wordt een huiselijke bijeenkomst gehouden ter bespreking van de waarnemingen. Wie hierin interesse heeft is alsnog van harte welkom.

Vervolgens vertoont de heer **Stiphout** een groot aantal zelf vervaardigde kleurenphoto's waaronder vele natuuropnamen uit de omgeving van Heerlen.

De heer **Vijgen** deelt mede dat Trintelen en omgeving in den oorlog een invasie van witte muizen beleefd heeft, die met ingevoerd hooi uit Oost-Pruisen zijn meegekomen. Thans vallen er onder de nakomelingschap zowel witte, witgrauwe als gewone grijze muizen te bekennen.

Naar aanleiding van deze mededeeling geeft dr. **Dijkstra** een uitvoerige uiteenzetting over de wetten van Mendel en bespreekt enkele toepassingen.

DE NATUUR IN!

NAAR GEUL.

Tusschen Bunde en Stein strekt zich een hooge helling uit, die met loofbosch begroeid is, en waarin heuvels en dalen elkaar afwisselen. Dit landschap heeft niet door het oorlogsgeweld geleden en zal misschien nog geruimen tijd kunnen behouden blijven.

Sommige bosschen zijn eigendom van de gemeente Geul. Hier heeft men, zonder de wilde natuur te schaden, de mooie plekken meer toegankelijk gemaakt.

Bosschen.

Wanneer ter blijde middagstond
 De merel, die in 't wit verzwond
 Van bloesemzwarte twijgen,
 De lente serenade zingt
 En 't al tot stil gemijmer' dwingt
 Waarbij de vogels zwijgen; —
 Felix Rutten.

In bosschen en slooten, op heide en akkers groeien bepaalde gewassen. Zij vormen de plantenlandschappen. In elk dezer landschappen zijn de gewassen op een bepaalde wijze gegroepeerd, en vormen zoo plantengezelschappen.

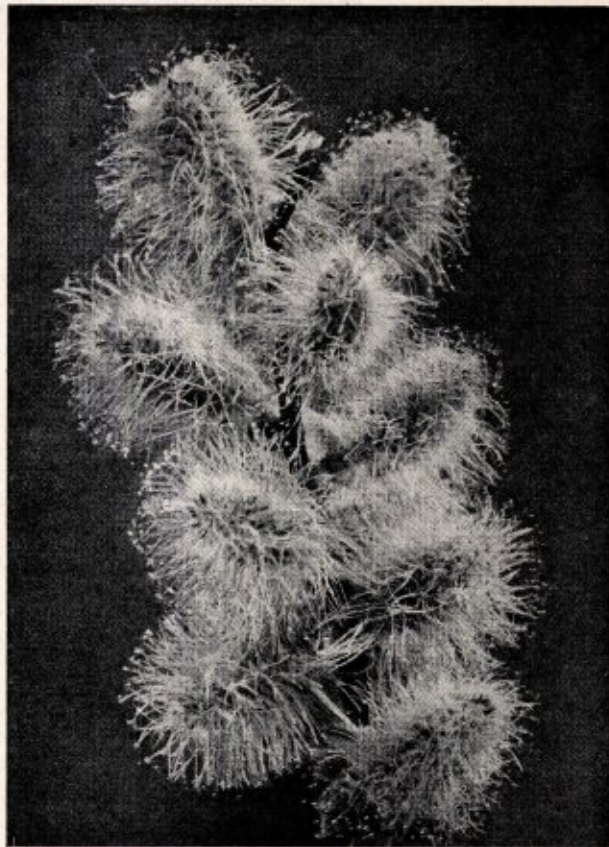
Naar deze gezelschappen onderscheidt men nu de verschillende boschsoorten. Op bovengenoemde helling dan bevinden zich eikhaagbeuk-, eikberk- en moerasbosch en van elk dezer nog meerdere vormen.

Deze indeeling is vooral van belang voor den boschbouwkundige. Toch valt er ook voor den gewonen natuurliefhebber het heele jaar door veel te zien.

Het begint al in Februari, bij weer of geen weer bengelen aan den hazelaar honderden gele katjes, waarvan bij zonneshijn en wind wolkjes stuifmeel uitvallen. De volgende maand bespeurt men de Maartsche violen reeds aan den fijnen geur, hoe verborgen ze ook bloeien. Nu laat het vroolijk speenkruid zijn gouden sterren schitteren. In weerwil van Maartsche buien en Aprilsche grillen. Anemonen komen al boven den grond, desnoods door het verdorde loof heen. Eerst nog wat slaperig, en voorzichtig de roodachtige schutblaadjes over de bloemknoppen gewikkeld. Er kunnen immers nog gure dagen komen! Maar de voorjaarszon laat nu niet meer op zich wachten en schenkt de noodige warmte, die haar tot volle bloei zal brengen. Zij zullen er geen last van hebben dat de houtgewassen het licht onderscheppen zoolang deze hun knoppen nog niet hebben opgevoerd.

Ook de zachtgele slanke sleutelbloemen komen te voorschijn. De waterwilg prijkt met gele of groene katjes, want ook in deze bosschen is hij even talrijk en even fleurig als aan het water. Hij is belangrijk voor imkers en fruitelers, omdat hij het eerste stuifmeel levert. De bijen zorgen tevens voor de bevruchting der wilgen, want dit wilgenstuifmeel is iets te kleverig om door den wind verspreid te worden.

Enkele vlinders, pauwoogen, vossen, citroenvlinders, blij dat ze den winter overleefd heb-

De waterwilg prijkt met zijn gele katjes...

ben, komen zich wat zonnen. Al zijn ze niet zoo nuttig, ze dragen toch ter opluistering van het lentebloemenfeest bij.

Houden de hooge boomen hun bladknoppen nog gesloten, sommige lage heesters, zooals kamperfoelie en vlier beginnen reeds uit te botten, waardoor het bosch zich kleurt met een teer groen waas. Onder de heesters in het bosch benoorden de ijzeren spoorbrug en in het Armenbosch bloeien nu boschbessen (orbele, walbere, waldbeere). Wel niet zoo veel dat men van de vruchten vla kan bakken zooals in den Z.O. hoek van onze provincie. Heideuiltjes en groentjes komen al van den honing snoepen.

Intusschen hebben zich maagdepalm (bijzonder mooi in het Wantebergbosch), boschviooltjes en boschvergeetmijnietjes bij het gezelschap gevoegd en zorgen voor vriendelijke paarse en blauwe kleuren.

Als de eerste lentebloemen verwelkt of uitgevallen zijn, komen zenegroen, gele- en gevlekte doovenetel en salomonszegel ons vertellen dat de voorzomer aanbreekt. Van aronskelk, eenbes en heelkruid is het loof even fraai als de bloemen. Lelietjes-der-dalen (Meiklökkes) ontdekt men al van verre aan den heerlijken geur. Vrouweveren kan in het vochtige bosch haar veeren als fijn kantwerk geheel onplooiën. Hier toch wordt aan al haar wenschen voldaan: vochtige grond, vochtige lucht, beschutting tegen zon en wind.

Vroeg in den zomer bloeien reeds kornoelje, lijsterbessen en Geldersche roos. Schaduwgras stoffeert de kale plekken onder boomen en heesters met fijne sluiers. Groote en ruige veldbies spreiden er hun groote ijle bloemaartjes uit. Langs den boschweg laat zodesmeele lange smalle bladen met de toppen overhangen als de vederbos op den hoed van den schutterskoning, terwijl haar meterhooge halmen in groote pluimen bronsviolette of goudglinsterende aartjes eindigen.

In den zomer volgen dan (b.v. in het Geulerbosch en bij Broekhoven) heksenkruid, springzaad en blauwe rapunzel. Het hindert niet dat boomen en heesters maar weinig licht meer doorlaten. Nu bloeien ook Fuchs' kruiskruid, boschandoorn, zwarte vlier en kruidvlier.

Felroode bloemen ontbreken nog in het bosch; zij eischen veel zon. Roode kleuren komen pas in den nazomer als het loof gaat verkleuren en de bessen rijpen, b.v. de zaaddoosjes van kardinaalsstruik, de bessen van Geldersche roos, lijsterbes, kornoelje.

Als esschen, olmen en vlieren nog groen zijn, lijken eiken en haagbeuken met oudgoud omhangen, geven berken en hazelaars een okergele weerschijn af, zijn boschbessen en lijsterbessen in een okergele gloed gehuld en hebben roode kornoelje en Geldersche roos een paarsachtig bruinroode tint aangenomen. Zijn er ook nog dennen, zooals op den Blom- en Waalsberg, dan komen al deze kleuren nog sterker uit tegen de donkere boomkruinen.

Weldra gaan de bladeren vallen en wordt het bosch doorzichtig. Nu kan de zachte nazomerszon haar spel van licht en schaduw tusschen de stammen beginnen en het afgevallene lover op den boschbodem doen glinsteren.

Daarna gaan bijna alle gewassen een korten

tijd uitrusten — al is dit eigenlijk maar schijnbaar. — Maar onder het naakte winterhout blijven eikvarentjes, dubbelloof, mossen en klimop groen, evenals gevlekte en gele doovenetel, heelkruid, viooltjes, klaverzuring en maagdepalm. Al moest haar loof een donkerder tot bronsgroene tint aannemen, om zich tegen koude te beschutten, toch blijven ze ook in dit jaargetijde een fraaie bodembedekking vormen.

Het zal ieder opvallen dat vele, om zoo te zeggen bijna alle boschgewassen het rijkst bloeien aan den rand of op kaalslag. Daar zien soms heele plekken rozerood van dagkoekeksbloemen of wilgenroosjes; geel van Fuchs' of boschkruiskruid; wit van grootbloemmuur en look zonder look. Dit ligt hieraan dat aan den boschrand en op kaalslag de zon beter tot op den bodem kan doordringen, de grond wordt warmer waardoor de kleinste wezens, die in den grond leven en de voedingsstoffen bereiden, zich beter kunnen ontwikkelen. Het zijn dan ook vooral gewassen die van veel stikstof houden (nitraatplanten).

Bij sommige boschplanten mogen we wel wat langer stilstaan. Groot springzaad b.v. vertoont in al zijn organen, van top tot teen, zooveel eigenaardigheden, als maar weinig andere inheemsche eenjarige gewassen. De hoofdwortel gaat vroeg verloren en wordt vervangen door een groot aantal kleinere zijwortels. Toch schijnen deze nog niet voldoende om de later zoo groote en wijdvertakte plant blijvend te bevestigen. Daarom laat de stengel aan den ondersten knoop stevige roode luchtwortels groeien, die als steunwortels dienst doen. Dus zoo ongeveer als de vogelstang der

schutterij gestut wordt door schuin naar beneden staande palen. Zelfs als de plant in te losse grond of in te veel schaduw is komen te staan, vormt ze ook boven en onder den ondersten knoop zulke steltwortels.

De ronde stengel is dik en sappig, bijna doorschijnend, maar broos. Aan de knopen is hij sterk verdikt evenals de takken.

De groote gele bloemen, die horizontaal onder de bladeren als gouden gelukshoorntjes aan heel fijne steeltjes hangen zijn uitzonderlijk gebouwd. Soms b.v. in heel diepe schaduw,

Groote gele bloemen hangen als gouden gelukshorentjes...

blijven ze deels klein en gesloten als een bloemknop maar zijn dan toch vruchtbaar.

De bladeren zijn heel teer; daarom zoeken ze schaduw en vocht. Als ze nog jong zijn gaan ze 's nachts naar beneden hangen.

De vrucht bestaat uit een vijfkleppig doosje met hooge wefelspanning. Als ze rijp is, springen bij aanraking de kleppen bij het steeltje los en rollen zich naar binnen viervoudig op waardoor de zaden wegspringen. Ze zijn goed tegen vorst bestand; ze zouden zelfs eerst aan lage temperatuur moeten blootgesteld geweest zijn om te kiemen.

Hangzegge zien we zoowel hoog op de helling als in het dal, zelfs in de schaduw der boomen. Uit een dikke bos lang glanzend groene bladen verheffen zich de stengels van een meter, waarlangs 7—8 bloem- of vruchtaren sierlijk overhangen. Het mooist is ze waar ze het Berghorsterbeekje begeleidt, dat in de helling boven Kleinbroek ontspringt. In het voorjaar wordt ze hier vergezeld door Pinksterbloemen (veldkers), aardbeiganzerik, gele- en gevlekte doovenetel; in den zomer door beekpunge, groot springzaad, penningkruid, glidkruid enz.

De geurige kamperfoelie komt tusschen Mei

tot September driemaal in bloei. Zij kan stammen zoo vast omwinden dat er diepe gleuven in gedrukt worden. Maar haar bloemen zijn zoo kunstig en geuren zoo aangenaam dat we deze schade wel kunnen vergeten. Kunstig gedraaide stokken zal men wel niet meer vinden. Ze worden door padvindders zeer gezocht.

Trosvlier en bergvlier o.a. in het Armenbosch, (oorspronkelijk als sierheester uit M. Europa in ons land aangeplant) trekt al in Maart-April de aandacht door de groengele bloemtrossen, die even vóór de nu nog bronsgroene bladen verschijnen. Maar vooral door de koraalroode bessen in den nazomer. De vogels zorgen er voor dat de planten zich verder uitbreiden. Zij pikken de bessen gretig weg en laten er nog meer op den grond vallen. De plant is nu vrijwel geheel inheemsch.

Wat we hier zoeken en niet vinden is hulst, die toch in den Z.O. hoek van ons gewest en aan den overkant in het Belgisch Maasdal o.a. bij Sutendaal en Boorsheim zoo talrijk is.

Evenmin valt er hier iets te bekennen van mispel die vroeger in deze streek toch ook veel gekweekt werd.

We missen ook vingerhoedskruid dat in het naburige Ulestraten zoo'n prachtige groepen vormt.

A. DE WEVER, Nuth.

**PARUS PALUSTRIS LONGIROSTRIS KL.
ET PARUS ATRICAPILLUS RHENANUS KL.**

par
Alfr. VAN BENEDEN, Liège

Il est connu que les mésanges nonnettes et les mésanges des saules recherchent les graines de certaines plantes, notamment de la famille des labiées, le *Galeopsis tetrahit* particulièrement.

Avant d'émettre quelques considérations sur ces mésanges il importe de se reporter aux magistrales remarques ostéologiques, éthologiques et oologiques sur *Parus atricapillus* Kl. et Jord., parues dans *Alauda* 1929. — no 7, où le Professeur Henri Heim de Balsac met en évidence la prédilection de *Parus atricapillus* pour *Galeopsis tetrahit*, se basant sur des travaux faits à la station biologique de Buré d'Orval.

Il y a lieu de citer également l'étude de Ludwig Schuster — *Journal für Ornithologie*, Juli 1930. — no III — Ueber die Beerennahrung der

Vögel, excellente synthèse sur le rôle des baies dans l'alimentation des oiseaux où l'auteur appelle opportunément l'attention des observateurs sur les lacunes de nos connaissances en la matière et où il fait des suggestions de nature à orienter les recherches subséquentes.

Dans son étude intitulée „Plantes servant à l'alimentation des Oiseaux”, le Dr. Mairlot écrit : „Les différentes mésanges à la fin de l'été, se nourrissent de la graine de *Galeopsis tetrahit*, qu'elles cueillent dans son enveloppe membraneuse.

Les premières fleurs de *Galeopsis* apparaissent fin juin et se succèdent jusqu'à fin septembre.

Les premières graines mûrissent vers la mi-juillet. On peut dire que d'août jusqu'à parfois fin octobre les plantes de *Galeopsis* offrent un garde-manger tout préparé et toujours pourvu pour les mésanges nonnettes et pour les mésanges des saules. Il y a une succession avantageuse dans la maturation des graines pour l'oiseau consommateur.

Une gradation de maturité existe dans les graines des groupes de calices, même les quatre graines contenues dans chaque calice ne sont pas toujours mûres en même temps.

Le *Galeopsis tetrahit* croît le long des sentiers bordés de haies. La plante ne dédaigne pas l'ombre des bois légers, elle pousse dans les clairières en plein bois, dans les futaies claires.

Lorsque de juillet à octobre on voit des mésanges des saules ou nonnettes s'activer dans la végétation basse, le long des haies ou dans les clairières, il est pour ainsi dire certain qu'elles recherchent les graines de *Galeopsis*.

Dès le mois d'août, ces mésanges restent dans un faible rayon d'un site à *Galeopsis* dont les graines sont mûres ou mûrissent. Au fur et à mesure de l'avancement de la saison, les moeurs itinérantes des mésanges se marquent davantage. Les mésanges nonnettes et des saules n'échappent pas à cette modification de comportement des oiseaux de leur famille. Au cours de leurs circuits, ces mésanges rencontrent de nouveaux sites à *Galeopsis* en maturité partielle. Elles y repassent les jours suivants et peu à peu naît l'habitude de les visiter.

Les relais du circuit sont créés, je n'écris pas ronde à dessein, parce que ronde s'applique plus spécialement aux rassemblements itinérants d'arrière-saison d'espèces variées.

Les rondes et circuits des mésanges ne représentent pas des parcours absolument fixes. Une mésange nonnette ou une mésange des saules peut rencontrer bien des distractions sur son chemin qui l'écartent de sa route habituelle à laquelle cependant elle revient après avoir quelque peu musardé ailleurs.

Les déplacements proprement dits des mésanges nonnettes et des saules commencent aux lieux qui ont vu l'aboutissement de l'éducation des jeunes.

Des déplacements se font jour lorsque les parents conduisent les jeunes dans les bois, les vergers et les haies tout en les nourrissant et en les aguerrissant contre les dangers. Partant du voisinage étroit du lieu de nichée, le cercle des pérégrinations quotidiennes s'élargit peu à peu, jusqu'à l'affranchissement des jeunes.

Les mésanges des saules et les mésanges nonnettes ont insensiblement empiété dans leurs excursions sur les lieux cultivés où la nourriture est abondante.

Elles trouvent en *Galeopsis tetrahit* l'idéale plante porte-graines, pour elles comestibles.

Les insectes répartis à peu près uniformément jusqu'en octobre ne suffisent pas à créer la tendance giratoire des circuits ou parcours des mésanges nonnettes et des saules. Elle sera en voie de fixation lorsque la découverte de touffes de *Galeopsis*, et à un degré moindre d'autres plantes ou arbustes, aura imprimé une relative régularité au passage quotidien des oiseaux. Une touffe de *Galeopsis* suffit à retenir l'attention des mésanges citées. Elle crée à elle seule dès lors un des relais des circuits d'arrière-saison.

Les mésanges nonnettes sont bruyantes aux relais à *Galeopsis*, souvent on y est conduit par leurs „itschia” répétés tandis que les mésanges des saules ne trahissent guère leur présence. Quelques dè, dè, plus rares que d'habitude.

Les mésanges nonnettes ont une tendance à emporter la graine plus loin que la mésange des saules.

Les mésanges des saules demeurent plus longtemps aux relais, elles séjournent parfois une heure dans les parages immédiats du relai, surtout quand le soleil luit.

Ces mésanges se laissent surprendre d'assez près quand elles sont à la recherche des graines de *Galeopsis tetrahit*. On peut approcher les mésanges des saules à 5—6 mètres ; elles quit-

tent la touffe d'un vol hésitant avec quelques coups d'ailes obliques, marquant leur volonté de ne quitter la place qu'à contre-cœur et d'y revenir dès le départ de l'intrus. Rarement à cette occasion elles poussent un dè isolé. Elles se posent à quelques mètres dans la haie voisine ou dans un fourré à l'abri du regard de l'observateur. Elles reviennent à la touffe de Galeopsis dès la disparition du passant, souvent en rasant le sol.

Les mésanges nonnettes, surprises aux postes à Galeopsis, poussent souvent un „itschia” strident et vont se poser tout de suite, bien en évidence, au haut de la haie ou sur un arbre voisin. Si l'observateur reste en place, il se passe peu de minutes que la mésange nonnette ne revienne sur un arbre tout proche du relai. Elle pousse des „itschia” répétés, fixe l'homme avec insistance, descend de branche en branche jusqu'à s'approcher de lui à 5—6 mètres.

Dans les variantes de comportement de ces deux espèces de mésanges apparaît l'essentiel de la différence entre leurs caractères.

La mésange nonnette est effrontée et très curieuse. Elle est prodigue de son cri, ne l'est pas de son champ, petite castagnette syncopée, qu'elle ne craint pas de lancer tout près de nous.

La mésange des saules s'écarte de notre voisinage. Elle est moins sociable vis-à-vis des autres oiseaux et des mésanges qu'elle n'accompagne pas si souvent dans leur rondes que la mésange nonnette. Elle a souci d'échapper aux regards. Elle préfère le fourré aux branches nues, et les branches basses aux branches hautes où la mésange nonnette se complait et, malgré cela, elle est moins méfiante que la mésange nonnette, ce qui permet de la surprendre.

Son allure est plus effacée, elle est moins vive, moins nerveuse, ses mouvements sont plus mesurés.

Plutôt avare de son cri, elle ne l'est pas de son chant, simple sifflet cinq fois modulé, avec une si harmonieuse cadence que quand on l'entend émis du haut d'un prunellier en fleurs, on saisit en une fois tout le charme du printemps.

Ces deux mésanges n'éprouvent l'une pour l'autre que de l'indifférence. Elles se croisent dans la nature sans aucune réaction. Elles sont sédentaires, ni l'une ni l'autre ne présentent de propension à la migration ou à des déplacements importants.

Les mésanges nonnettes sont plus démonstra-

tives que les mésanges des saules, elles ont plus de souplesse dans le comportement. Il y a plus de variabilité individuelle de comportement chez les mésanges nonnettes, plus de vivacité dans les réactions. Cela se vérifie aussi bien aux sites à Galeopsis qu'auprès d'autres plantes dont elles consomment les graines ou une partie des graines, par ex. le chardon, le froment, l'avoine, le bryone dioïque, le fusain, le maïs, la bardane.

Un certain rapprochement superficiel peut être fait d'une part, entre le grimpereau brachydactyle et la mésange nonnette et d'autre part, entre le grimpereau macrodactyle et la mésange des saules. Le grimpereau brachydactyle aime la lumière ; il signale sa présence par des chants et cris nombreux. Le grimpereau macrodactyle aime les bois épais et les sapinières tandis que le brachydactyle n'en fréquente guère que les lisières. Le macrodactyle est un oiseau moins bruyant, plus timide, effacé.

La mésange nonnette est un oiseau de soleil ; elle aime les terrains secs et les crêtes, en général.

La mésange des saules est un oiseau d'ombre, elle aime les lieux humides.

Cette distinction ne représente, il est vrai, qu'une tendance. On rencontre les deux oiseaux dans les endroits ensoleillés et ombrés et à la fois sur les plateaux et dans les vallons. On voit peu fréquemment la mésange nonnette dans les fonds humides des forêts et dans les endroits où la végétation est serrée, où le soleil ne pénètre guère. Quand on l'y observe, on remarque qu'elle circule de préférence dans la ramure des arbres élevés, dominant le fouillis du taillis.

Ces mésanges ne s'aventurent sur le sol ou très près du sol qu'avec circonspection. La mésange des saules se déplace plus volontiers dans le bas des buissons que la mésange nonnette. Elle est aussi plus humicole que cette dernière.

Les mâles des deux espèces sont colériques et susceptibles. Ils défendent leur femelle et leur territoire avec acharnement, au printemps. Ils chassent les mâles intrus après des combats vocaux. Ils ne vont pas jusqu'aux corps à corps comme chez les mésanges charbonnières et bleues.

Les hostilités ont lieu en champ restreint chez la mésange nonnette, en champ plus étendu chez la mésange des saules. Les mâles de cette dernière espèce se déplacent avec aisance, au moment de la parade, se poursuivant de coteau

en coteau, parfois volent en ce faisant à 6—7 mètres de hauteur, au-dessus des arbres, ce qui est inusité chez eux en d'autres saisons, se pourchassant sur de longues distances, lancent leur sifflet sur les arbres-vigies tandis que les nonnettes émettent leur chant syncopé sans guère se déplacer. Un des mâles vide les lieux au bout de peu de temps.

ARASCHNIA LEVANA L.

(Lepidoptera, Nymphalidae)

door

B. J. LEMPKE.

I. Algemeen overzicht.

Araschnia levana L., beroemd om haar prachtig seizoensdimorphisme, is tientallen van jaren een uiterst zeldzame Nederlandsche vlinder geweest, ja, werd ten slotte zelfs een legendarisch bestanddeel van onze fauna. Slechts enkele collecties waren zoo rijk één of meer inlandsche exemplaren te bevatten en die waren dan nog meest van een eerbiedwaardigen ouderdom. De laatste twee decennia is daarin echter een merkwaardige verandering gekomen. Af en toe werd weer een enkel exemplaar opgemerkt, haast onmerkbaar steeg het aantal, om de laatste paar jaren plotseling een formidabele toename te laten zien. Het jaar 1945 overtrof al zijn voorgangers in een mate als niemand had durven hopen. Bovendien werden niet alleen exemplaren van de zomergeneratie gezien, maar ook de voorjaarsdieren, die tot nog toe uiterst zeldzaam in ons land waren geweest, werden waargenomen. Was *Araschnia levana* vroeger zonder twijfel slechts een zeer toevallige gast in Nederland, het is volkomen zeker, dat de vlinder hier nu ingeburgerd is, op normale wijze onze winters doorkomt en zich hier regelmatig voortplant. Kortom, het is een onverdachte inheemsche soort geworden.

Wij bevinden ons op het oogenblik in de bijzonder gunstige positie, dat vrijwel alle gegevens over deze wederinburgering tot onze beschikking staan, zoodat het mogelijk is het proces stap voor stap te volgen.

Bij een beschouwing van een overzicht der uit ons land bekende vangsten valt het op, dat in het voorkomen van *Araschnia levana* hier twee periodes te onderscheiden zijn. De eerste loopt van de waarnemingen van Ver Huell (mischien omstreeks 1835) tot 1901. Het is een tijdperk waarin de soort over het algemeen

uiterst zeldzaam was en slechts bij groote tusschenpoozen werd opgemerkt. Daarop volgen twee decenniaën waaruit geen enkele waarneming bekend is geworden. Dan, in 1921, begint de tweede periode. Eerst zijn de vangsten nog heel gering in aantal maar de tusschen ruimten zijn kort en vanaf 1934 ontbreekt de soort geen enkel jaar. Geleidelijk stijgt het aantal, ook voorjaarsexemplaren zijn er tusschen; in 1942 zet de toename goed in om in 1945 tot een ware *levana*-uitbarsting te leiden.

De twee perioden verschillen in een zeer belangrijk opzicht. In de eerste was de vlinder een specifiek Overijselsch-Geldersch dier met enkele vangsten uit het Zuiden, zonder eenigen twijfel geen standvlinder maar een zwerver, die wel in hoofdzaak vanuit Westfalen ons land binnendrong. In de tweede periode daarentegen is *levana* een Limburgsch-Brabantsche verschijning die van uit het Zuiden ons land is binnen gekomen en hier al spoedig vasten voet verkrepen moet hebben, al viel dat in het begin ook niet op. Daarop wijzen de herhaalde malen waargenomen voorjaarsexemplaren. De vlinder is waarschijnlijk nog steeds bezig zijn areaal uit te breiden, wat blijkt uit het feit dat het hem in den loop van 1945 gelukt is de groote rivieren te overschrijden (vanuit het Zuiden!), getuige 2 September-vangsten bij Lunteren.

Niet alleen in ons land heeft de opbloei van *levana* de aandacht getrokken. Ook in België, waar de vlinder in de Zuidelijke Ardennen meest een gewone verschijning was, viel een sterke toename in aantal en een uitbreiding van het areaal te constateeren. Zoo wordt vermeld in Lambilliona, 1944, p. 32: „*A. levana* L. a été un peu partout d'une très grande abondance en 1943, notamment dans la région bruxelloise où elle était réputée rare." En l.c., p. 33: „Notre collègue Dufrane nous signale que *Araschnia levana* L., introuvable il y a une vingtaine d'années, se prend maintenant partout aux environs de Mons". In hetzelfde tijdschrift, 1945, p. 85, wordt gewag gemaakt van het massale voorkomen van beide generaties dat jaar in het Forêt de Soignes (bij Brussel), te Linkebeek en te Vilvoorde. Helaas kan ik weinig gegevens over de Rijnprovincie verkrijgen. Van belang is de opmerking van Püngeler in zijn vlinderfauna van Aken (D. Ent. Z. Iris, vol. 51, p. 42, 1937): „beide Generationen seit Jahren nicht beobachtet; früher besonders am Schnee-

berg öfter". Die opmerking schreef hij echter reeds in 1889, zoodat „früher" al heel lang geleden is! Hij kon aan deze opmerking geen enkele vangst van meer recenten datum toevoegen, wat in overeenstemming is met onze ervaring, dat *levana* bij Epen, nu een der rijkste vindplaatsen, vroeger volkomen ontbrak. De fauna van Krefeld en omgeving (1930) wist slechts een oude vangst te vermelden. Doch in 1934 werden verschillende exx. van de voorjaarsgeneratie opgemerkt, in 1935 zelfs van beide generaties (1e supplement, 1936). Daarentegen wordt in het 2e supplement van 1942 de soort niet genoemd.

Araschnia levana is bij haar verspreiding in hoofdzaak gebonden aan boschachtige terreinen. Duidelijk blijkt dit in den zuidoosthoek van Limburg, waar *Delnoye* niettegenstaande al zijn speuren geen enkel ex. buiten het gebied van Epen-Mechelen-Lemiers-Vaals kon ontdekken (maar is het mooie boschrandje bij Niswijlre al onderzocht?), terwijl een poging tot inburgering bij Sittard mislukte. In dit biotoop concentreert zich de soort dan weer op plaatsen, waar bloeiende honingbloemen voorkomen (zoals schermbloemen, valeriaan, bramen, marjolein). Toch is *levana* ook weer niet al te streng aan dergelijke terreinen gebonden, getuige de vindplaats Schin op Geul, waar de dieren op open terrein bij het station rondvlogen, terwijl ook bij Neerwetten één legsel gevonden werd op een zonnige plaats, waar geen bosch in de buurt was.

Natuurlijk moeten we *levana* ook in de toekomst opmerksaam blijven gadeslaan. Zal de vlinder zich kunnen handhaven of zelfs zijn areaal nog uitbreiden of zal hij weer uit onze fauna verdwijnen en de groote zeldzaamheid worden, die hij vroeger was? Ik verzoek daarom allen die de soort goed kennen en zich voor het vraagstuk interesseeren, mij geregeld hun bevindingen te willen mededeelen, ook, als deze negatief zijn. Uit een volgend artikel blijkt wel, hoeveel met samenwerking te bereiken is. Ik hoop dan de binnengekomen gegevens van tijd tot tijd in het Maandblad te publiceeren. Ik houd mij ook zeer aanbevolen voor mededeeling van waarnemingen, verricht in 1945 of vroeger, en niet vermeld in mijn tweede artikel, dat in de volgende aflevering van het Maandblad zal verschijnen; voor bijzonderheden over de terreinen waar de vlinder vliegt, en over de groei-

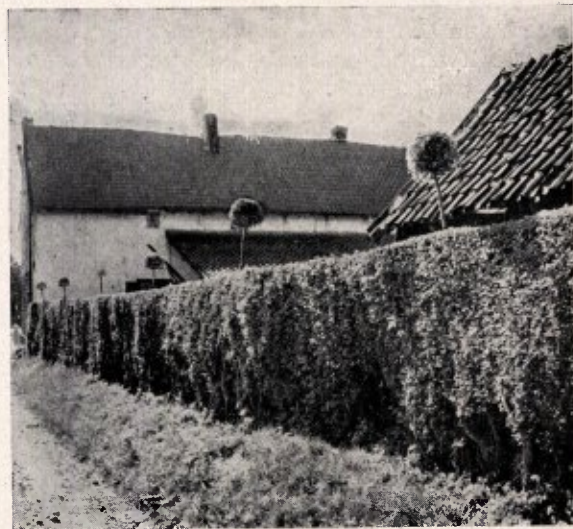
plaatsen der brandnetels waarop de rupsen gevonden worden (schaduw of volle zon). Adres: Oude IJselstraat 12 III, Amsterdam Z.

Ten slotte dank ik allen, die mij hun medewerking verleenden: Mej. Dr. W. van de Geyn (Maastricht) en de heeren H. Landsman (Rotterdam), Dr. C. O. van Regteren Altena (Leiden) en G. van Rossem (Wageningen), die inlichtingen over de aan hun zorgen toevertrouwde collecties verschaften, en de enthousiaste verzamelaars, wier namen alle in mijn tweede artikel vermeld zullen worden.

MEIDOORNHEGGEN

In mijn artikel over Verdwijnende Cultuurplanten in het vorige Maandbladnummer, sprak ik speciaal over meidoornheggen.

De onderstaande photo toont een gesnoeide heg uit Wolfshaag bij Vaals.

In „Folkloristische aanteekeningen" van Alfons Theunissen staan de volgende Limburgsche gezegden, waarin van meidoorn sprake is:

Hee geit veur h'm door 'n dorehek.
Dêe zelf achter de hek gezèete hêt,
geit dao auch onger zeuke.

De man waor zo blinjd, dat hee
a kaaf peunde door ein dorehek,
en meinde dat 't e vroumes waor.

A. DE WEVER
(Nuth).

Bezoekers aan
MAASTRICHT

Neemt Uw intrek in

HOTEL
Beaumont

STATIONSTRAAT
TELEFOON K 4400 3385
MAASTRICHT ●

LEVERING VAN
OPGEZETTE DIEREN

AAN SCHOLEN EN MUSEA

VRAAGT OFFERTE BIJ

Leo Bouten

MINISTERIËEL ERKEND PREPARATEUR

STRAELSCHEWEG 15

VENLO

TELEF. K 4700 No. 2303

maastricht

de gastvrije historische stad aan de maas die den monumentenrijkdom van vele eeuwen binnen haar veste houdt omvat en den natuurminnaar onthaalt op de velerlei faunistische, floristische en geologische merkwaardigheden als st. pietersberg, maasvallei, jekerdal, cabergerlössplateau en bemelerberg heet den bezoeker hartelijk welkom en wenscht hem een prettige verpoozing.

informatiebureau

V.V.V.

m.-BRUGSTRAAT 7 maastricht
telefoon k 4400 no. 2814

Boekbinderij
Register- en
Cartonnagewerk

W. J. R. P. Gellers

Het beste adres voor het inbinden van Uw maandblad. Prima afwerking en kwaliteit. Ruime sortering Herbariumdozen in elk gewenscht model en formaat Tevens leverbaar Herbariumpapier Alle soorten register- en bindwerk zoowel luxe als commercieel ●

Koningswinkelstraat 51

Valkenburg-Broekhem (L.)

Stichting
**HET
LIMBURGSCHE
LANDSCHAP**

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgsche Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat:

BRUSSELSCHESTRAAT 36 MAASTRICHT

Epen

ZUID-LIMBURG

Prachtig Natuurschoon
Rijke flora en fauna
Ideaal wandeloord

PENSION PEERBOOM

TELEFOON K 4455 No. 290

EENVOUDIG
KEURIG
DEGELIJK

HOTEL

*Ons
Krijtland*

EPEN

H. J. J. BESSEMS

TELEFOON K 4455 No. 213

gelegen nabij Onderste en Bovenste Bosch, op het vuursteeneluvium van Eperheide, biedt den toerist te midden van een weelderige natuur een goed verzorgden disch en een prettige bediening.

LIMBURGSCHE
KANTOORMACHINE
CENTRALE

W. G. C. ONSTENK & A. DE HAAN

ST. JACOBSTRAAT 5
TEL. K 4400 No. 4134
MAASTRICHT

REPARATIE EN ONDERHOUD VAN ALLE
KANTOORMACHINES